

Wesley CARR
Uvod u studij pastoralā

BIBLIOTHECA FLACIANA

SVEZAK XIV

Wesley Carr

Uvod u studij pastoralna

RECENZENTI

dr. sc. Ksenija Magda

dr. sc. Daniel Brkić

UREDNIK

dr. sc. Lidija Matošević

Wesley CARR

Uvod u studij pastorala

PREVEO
Enoh Šeba

Teološki fakultet
»Matija Vlačić Ilirik«
ZAGREB, prosinac 2010.

NASLOV IZVORNIKA

Handbook of Pastoral Studies. Learning and Practising Christian Ministry, London, Society for Promoting Christian Knowledge, 1997, 2002².

NAKLADNIK

Teološki fakultet »Matija Vlačić Ilirik«,
Radićeva 34, Zagreb

ZA NAKLADNIKA

Lidija Matošević

PRIJEVOD

Enoh Šeba

TEOLOŠKA REDAKCIJA

Lidija Matošević

TEOLOŠKO-JEZIČNA LEKTURA

Ruben Knežević

PRIJELOM I GRAFIČKA PRIPREMA

Teofil Dereta

OPREMA KORICA

Mario Aničić i Jele Dominis, _ured

TISAK I UVEZ

Grafički zavod Hrvatske

© Wesley Carr 1997

© za hrvatski prijevod Teološki fakultet »Matija Vlačić Ilirik«,
Radićeva 34, Zagreb, 2010.

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne smije se bez odobrenja nakladnika reproducirati ili prenositi u bilo kojem obliku, ni na koji način, elektronički ili mehanički, uključujući fotokopiranje, snimanje ili pohranjivanje u bazu podataka.

Izdanje ove knjige izdano je uz novčanu potporu
Evangelijske cerkev »Dobrega pastirja«, Novo Mesto.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 750355

SADRŽAJ

PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU (I. Šarčević)	9
UVOD	13
1. Pastoralna teologija	17
Termin »pastoralno«	18
Pastoralna skrb	19
Pastoralna teologija	26
Teološka pomagala za pastoralnu teologiju	30
Zaključak	40
PRVI DIO: POMAGALA ZA STUDIJ PASTORALA	41
2. Psihologija i studij pastoralna	43
Tipovi psihologije	44
Psihologija religije	46
Primijenjena psihologija	50
Freudov značaj	52
Nesvjesno ili nesvjesni um	53
Prijenos	55
Projekcija	58
Zaključak	60
3. Sociologija i studij pastoralna	61
»Sociologija« i Auguste Comte	61
Emile Durkheim	63
Max Weber	67
Sekularizacija	70
Socijalni kontekst teologije	74
Sociologija i služba	76
Zaključak	78
4. Dinamičke teorije i studij pastoralna	81
Proučavanje ponašanja u grupi	81

VI

Grupni pristup	85
Pojedinac i dinamika grupe	86
Integrativni pristup	89
Zaključak	90
5. Teološki izvori za studij pastoralala	93
Teologija u studiju pastoralala	94
Primjer teologije u studiju pastoralala – propovijedanje	97
Teološka pomagala	98
Javna teologija	102
Pastorova teologija	103
Praktične posljedice	105
Zaključak	107
DRUGI DIO: METODA ZA STUDIJ PASTORALA	109
6. Teološka refleksija u studiju pastoralala	111
Teološka refleksija i »stara« teologija	111
Razlog za teološku refleksiju	112
Teološka refleksija – definicija	115
Ilustracija teološke refleksije na djelu	118
Praksa teološke refleksije	121
Sastavnice teološke refleksije	124
Teološka refleksija i studij pastoralala	126
7. Crkveni službenik s iskustvom: zadaća i uloga	129
Pastorova orijentacija u ulozi	130
Zastupništvo u ulozi	133
Teološka refleksija u sklopu uloge	137
Teološka refleksija u sklopu uloge: primjer iz prakse	139
Interpretacija refleksije	141
Evandjelje i pastoralna interpretacija	143
Zaključak	144
TREĆI DIO: CRKVA I SLUŽBA	147
8. Razumijevanja lokalne crkve	149
»Crkva« u studiju pastoralala	149
Institucija Crkve	151

Dogovaranje u Crkvi	153
Crkva kao navjestiteljica	157
Crkva kao služiteljica	159
Crkva kao sakrament	161
Crkva kao Tijelo Kristovo	163
Model za pastore	164
Zaključak	166
9. Model službe	167
Ideja »modela službe«	167
Modeli službe i modeli Crkve	170
Crkva kao navjestiteljica: crkveni službenik kao prorok	173
Crkva kao služiteljica: crkveni službenik kao sluga	174
Crkva kao sakrament: crkveni službenik kao zastupnik (<i>alter Christus</i>) ...	176
Crkva kao Tijelo Kristovo: crkveni službenik kao stranac	181
Crkva kao institucija: crkveni službenik kao svećenik	184
Obilježja službe	188
10. Služba i uvriježena religija	191
Nazivi za uvriježenu religiju	191
Crkva i uvriježena vjera	194
Proces odvijanja službe	201
Hoće li se ovi obredi održati?	204
11. Služba i terapija	207
Terapeuti i pastori	207
Savjetovanje i pastoralni rad	209
Zaključak	216
DODACI	217
Prvi dodatak: Odrađivanje praktikuma kao paradigma službe	219
Drugi dodatak: Analogija iskustva	223
Treći dodatak: Iracionalnost i religija	229
RJEČNIK IMENA	245
BIBLIOGRAFIJA	251
KAZALO IMENA	263
KAZALO TEMA	267
O PISCU	271

PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU

Unutar korpusa teoloških disciplina pastoralna je teologija na katoličkim učilištima izborila svoje mjesto još 1777. godine Rautenstrauchovim prestrukturiranjem teološkoga studija. Međutim, od tada do danas ta teološka disciplina pokazuje svu svoju složenost kako u pogledu materijalnoga i formalnoga objekta tako i svoga mjesta unutar nužnoga interdisciplinarnoga dijaloga, radilo se to o dijalogu s teološkim ili uopće humanističkim znanostima.

S tim se problemom susreće i anglikanski svećenik i pastoralni teolog Wesley Carr u knjizi koja je pred nama. Svjestan nemogućnosti da u jednome udžbeniku prikaže svu problematiku pastoralnoga djelovanja svoje Crkve i kršćana uopće, on se s pravom odlučuje za vlastiti pristup koji uvažava nekoliko bitnih činjenica za svaki studij pastoralna. Ovaj se priručnik ne bavi poviješću pastoralne teologije nego kombinira fundamentalna pitanja pastoralne teologije s njezinim posebnim, praktičnim uputstvima i prijedlozima u suvremenom kontekstu sekulariziranoga društva.

Carrov *Uvod u studij pastoralna*, a mogli bismo dodati i *u pastoralnu praksu*, ima u svome podnožju razumijevanje pastoralne teologije utemeljene na biblijskom razumijevanju *šaloma* i na važnosti pastora, pastira – novozavjetne metafore o onima koji su zaduženi za povjerene vjernike po uzoru na Dobrog pastira. Odatle proizlazi izričiti naglasak na pridjevu *pastoralna* – a ne na pridjevu *praktična* teologija – čemu su skloniji posebno evangelički teolozi, kao i neki katolički još od vremena naznačajnijega praktičnog teologa tübingenške škole, Antona Grafa (†1867).

Autor posebnu pozornost pridaje razlikovanju teoloških disciplina. Pastoralnu teologiju nastoji izvući iz uobičajenoga površnog razumijevanja kao puke »primijenjene teologije«. Smatra da se pastoralna teologija koncipira ponajprije u kontekstu vlastite crkvene zajednice (»uvriježene religije«), s ekumenskom otvorenošću prema njezinim poimanjima u drugim Crkvama, i to na tri stupa: Svetom pismu, tradiciji i umu (teološkoj refleksiji).

Posebnost Carrova razumijevanja pastoralne teologije jest njegovo inzistiranje na uvažavanju i poznavanju dviju, kako kaže, biheviorističkih znanosti – psihologije i sociologije. Budući da se osnovna pastoralna skrb pastoralnih radnika, bili oni ređeni ili ne, odnosi na pastoralno savjetovanje, na određenu vrstu duhovne terapije, nezaobilazno je poznavati ljudsku dušu i čovjekovo ponašanje

unutar grupe i vlastitoga društva. Zato autor posvećuje dosta prostora Freudovoj psihoanalizi, pitanju nesvjesnoga, prijenosa, protuprijenosa i projekcije, kao i sociološkim uvidima Comtea, Durkheima, Webera, te pitanju ponašanja u grupi i dinamici grupe.

Carr je svjestan da se suvremena pastoralna teologija u mnogim kršćanskim Crkvama i učilištima često svodi na statistička istraživanja ili na eksplikaciju i pripremu sakramenta i obreda, dok je oskudna teologijom, teološkom refleksijom. Stoga on kroz čitavu knjigu inzistira na teološkoj refleksiji kao osnovnoj metodi pastoralne teologije. Zahtijeva teološko utemeljenje pastora vežući suvremenu krizu vjere uz krizu razumijevanja i razumskoga obrazlaganja, kao i uz nužnost da se ljudsko iskustvo i kada nije primarno religiozno, i kada je čak nedovoljno svjesno, teološki reflektira. Ljudsko iskustvo, stalno naglašava ovaj pastoralni teolog, relevantno je teološko mjesto i bez obzira na svu svoju dvoznačnost, kako bi to kazao suvremeni personalistički usmjereni katolički pastoralni teolog i katehitičar Marcel van Caster, ono je mjesto mogućih apela transcendencije i Boga Isusa Krista. Teološki reflektirano iskustvo, naglašava Carr, moguće je mjesto korelacije, suodnosa današnjega, sekulariziranoga čovjeka i kršćanske, evanđeoske poruke.

Pastoralna skrb ima za svoga glavnoga subjekta pastoralnoga službenika, bio on pastor ili službenik laik, koji je uvijek najodgovorniji u Crkvi i lokalnoj crkvenoj zajednici za vjeru i zajedništvo vjernika s Bogom. Carr posve eksplicitno naglašava »zastupničku ulogu« ordiniranoga, zaređenoga crkvenoga službenika koji ne samo da zastupa nego i predstavlja Boga i Crkvu. U tome je njegovo stvarno simboličko i etičko značenje.

Sve pastoralne i praktične teologije najviše ovise o razumijevanju Crkve. Od modela ekleziologije, od slike i predodžbe Crkve, bitno ovisi i pastoralno djelovanje. Koliko je anglikansko, Carrovo razumijevanje Crkve blisko i u čemu se razlikuje od katoličkoga posebno govore one stranice ovoga priručnika na kojima autor model službe kao model ekleziologije predlaže kao »heurističko pomagalo« za razumijevanje crkvenoga pastoralnoga službenika. Uz naglašavanje lokalne Crkve kao institucije koja nastaje »dogovaranjem« vjernika, Carr slijedi A. Dullsa i navodi pet modela Crkve i pet modela crkvenoga pastoralnoga radnika: Crkvi kao vjesnici, navjestiteljici odgovara crkveni službenik kao prorok i svjedok, Crkvi služiteljici odgovara dijakonija pastoralnoga radnika u čemu je posebno važno pitanje autoriteta i poslušnosti; Crkvi kao sakramentu odgovara crkveni službenik kao »pošteni« zastupnik Isusa Krista (*alter Christus*) i Crkve, voditelj koji prelazi institucionalne crkvene granice i otvara se društvu i svijetu; Crkvi kao Tijelu Kristovu Carr pridružuje crkvenoga službenika kao »stranca« koji pred

svima zastupa Božju stranost (drugost) i, na koncu, služiteljski model Crkve kao institucije zahtijeva crkvenoga službenika »nalik svećeniku« za koga je nezaobilazna posrednička uloga između Boga i ljudi.

Uz navedeno treba istaknuti da dijalog s pastoralnom teologijom kršćanina i teologa Anglikanske crkve Wesleya Carra ima za sve kršćane kod nas, osobito katolike, svoju vrijednost i u njegovu naglašavanju interpretacije Svetoga pisma, te u posebnom isticanju terapeutske uloge pastora i pastoralnoga radnika uopće što je gotovo istoznačno s onom suvremenom granom katoličke pastoralne teologije i pastoralnoga djelovanja koji proizlaze iz tzv. »kliničkoga pastoralala« i razvijaju se u pastoral savjetovanja i praćenja. Baš u vremenu kada se dušobrižnički posao i u našim katoličkim mjesnim crkvama pojeftinjuje raznoraznim laganim duhovnim psihoterapijama, Carr nudi svoja razmišljanja o tradicionalnoj (uvriježenoj i pučkoj) religiji koja krije dosta iracionalnoga i čijim je pripadnicima potrebno stručnije pastoralno savjetovanje i skrb, utemeljeno na Evandelju i psihološko-sociološkom poznavanju čovjeka.

Carrov *Uvod u studij pastoralala* ima svojih ograničenja, autor i ne pretendira na zaokruženi sustav, ali je knjiga zacijelo obogaćenje za sve one koji studiraju ovaj predmet i koji se bave pastoralnim praksom. Time se za naše bavljenje pastoralnom teologijom otvara i prostor za ekumenski dijalog s anglikancima u čemu naša teološka akademska zajednica prilično oskudijeva.

U Sarajevu, studenoga 2010.

Ivan Šarčević

UVOD

Studij pastoralne teologije kao znanstvena disciplina dosegnuo je svoju zrelost otprilike tijekom posljednjega desetljeća (Ballard 1986; 1991). Umnažao se broj objavljenih knjiga. U katalozima izdavačkih kuća oglašavali su se nizovi knjiga, kako u Velikoj Britaniji, tako i u SAD-u. Ova je disciplina prihvaćena na nekim sveučilištima te u praktički svim bogoslovijama, teološkim fakultetima i njihovim kolegijima. Na razini se teorije studij pastoralne teologije oslobađa pretjerane ovisnosti ili poslušnosti prema biheviorističkim znanostima i iznova otkriva teološku podlogu za tradicionalne i suvremene pristupe liječenju duša. Rasprava o teološkim konceptima crpi informacije iz spoznaja s područja psihologije i sociologije, ali one ne dominiraju tom raspravom.

Ovo, međutim, posljeduje time da se područje studija pastoralne teologije toliko proširilo te ono studentu koji mu prilazi po prvi puta može izgledati zastrašujuće složenim. Kao i kod svake discipline u razvoju, čini se da se pojedini dijelovi predmeta – kao primjerice studij pastoralne teologije, pastoralna skrb i pastoralno savjetovanje – međusobno preklapaju. To izaziva rasprave o tome kakve su njihove međusobne veze. Pitanja o strukturalnoj naravi grijeha, zla, pa čak i bolesti pojavljuju se usporedo s uobičajenim pastoralnim naglaskom na skrbi za pojedinca ili zajednicu. Pojavljuju se etičke i moralne teme. Čini se kao da nema kraja onomu što se može svrstati pod »studij pastoralne teologije«.

I crkveni je kontekst složeniji. Onaj dio teološkoga obrazovanja koji se bavio studijem pastoralne teologije uvijek je bio osobito ekumenski obojen, a možda je tomu bilo tako zbog velikoga raspona uključenih disciplina. Pristup pastoralnoj skrbi kakvu nude crkve varira ovisno o njihovoj ekleziologiji i to je posve očekivano. No studij pastoralne teologije najčešće crpi iz širokoga raspona crkava i nije vezan uz neku određenu konfesiju. No kad se takvo znanje primijeni u sklopu konkretne službe i to neke konkretne crkve, tada dolazi do pojave ograničenja. Primjera radi, mnoga se od njih tiču pitanja o tome tko je vršitelj pastoralne skrbi. Pastoralna teologija se dugo vremena nalazila među predmetima u nastavnim programima za obuku punovremenih crkvenih službenika, no nju sada u velikoj mjeri zamjenjuje i proširuje studij pastoralne teologije. Istodobno je došlo do sve češćega priznavanja činjenice da pastoralno djelovanje nije isključivo pravo ordiniranih crkvenih službenika. Karakterističan doprinos laika crkvenoj pastoralnoj skrbi prepoznat je u širokim razmjerima, premda je to priznanje još uvijek izraženije unutar crkava, nego među onima koji

bi mogli potražiti pastoralnu pomoć. Služba crkvene zajednice kao cjeline, posebno u situacijama kada se traži društvena ili politička akcija, također je pobudila zanimanje (Lambourne 1963; Selby 1991).

Dodatno povećanje i proširenje ovoga područja predstavljaju utjecaji kao što su društveni sloj, etnička pripadnost i spolni identitet. Povijesno gledano, djelovanje u prioritetnim područjima u urbanim sredinama predstavlja istaknutu dimenziju rada crkava. Anglikansko izvješće *Faith in the City* (Vjera u gradu, 1985) samo je jedna od mnogih novijih studija o zadaći Crkve u društveno zapuštenim i osiromašenim područjima. I crnačke crkve, i grupe unutar glavnih crkava ukazale su na specifične potrebe etničkih skupina unutar crkava i društva. Pitanje o spolnom identitetu javlja se kroz sada dobro poznati feministički doprinos teologiji. Učinak postupka uvođenja žena u službu tek treba do kraja apsorbirati i procijeniti. Počinju se pojavljivati prve knjige o feminističkoj pastoralnoj skrbi (Graham i Halsey 1993). Pred svim se crkvama također nalaze i važna pitanja o tome kako osloviti različite oblike seksualnosti među kojima su najočitiji homoseksualni odnosi. Nemoguće je zasebno se pozabaviti svakim od ovih problema. Ipak je moguće ustanoviti radni model uz pomoć kojega će se crkve i njihovi službenici barem moći uhvatiti ukoštac s nekim od tih problema, već kako se oni budu pojavljivali.

Većina studenata, bez obzira na to radi li se o kandidatima za ordinaciju ili o onima koji pohađaju crkvene tečajeve za članove zajednica, prolazi kroz kolegij iz studija pastorala. Čini se da tu postoje dva problema: prvo, gdje su granice onoga što bi trebalo proučavati? Kolegiji iz studija pastorala izgledaju kao klasičan primjer Terencijeve izreke *homo sum; humani nil a me alienum puto* (Čovjek sam, ništa što je ljudsko nije mi strano). Kada proučavanju znanosti o čovjeku dodamo još i čitav opseg teološkoga pregnuća, takva zadaća postaje obeshrabrujućom. Drugi se problem tiče Crkve, njezinoga uređenja i službi. Kada promišljamo položaj Crkve u društvu nailazimo na mnogo varijabli: pretpostavljenu ekleziologiju Crkve, posljedične načine na koji ona dijeli svoje ovlasti, oblike njezinih službi, strukturu društva općenito, specifična očekivanja lokalne zajednice, i tako dalje. Međutim, sklapanjem tih dviju ideja dobijamo temeljni stav ove knjige. Prvo, pastoralni rad u bilo kojoj crkvi, neovisno o njezinoj konkretnoj ekleziologiji, nikad se ne tiče samo zajednice ili vjernika. Njime se uvijek obuhvaćaju i oni koji nisu članovi crkve. Jasno je da će se crkve međusobno razlikovati prema tome kakva je povijesno i tradicionalno gledano bila njihova uloga. U Engleskoj je, na primjer, Anglikanska crkva kao uvriježena crkva tradicionalno nudila takvu službu. No postoje područja gdje se pretpostavke o »uvriježenosti« koncentriraju više oko Rimokatoličke, nego Anglikanske crkve. Na drugim mjestima istu ulogu može igrati Metodistička crkva. Drugo, koliko se god činilo da je struktura svake crkve

stvorena i održavana iznutra, sve crkve postoje isključivo u interakciji sa svojom okolinom i nisu u izolaciji. Bez obzira na to bila ta činjenica priznata ili ne, oblik svake crkve predstavlja posljedicu te interakcije (Reed 1978; Carr 1985).

Nijedan udžbenik ne može obraditi sve ove probleme. No moguće ih je uočiti i priznati njihovo postojanje. Pokušao sam u ovoj knjizi svim proučavateljima, bez obzira na to bili oni laici ili ordinirani službenici te bez obzira na to kojoj crkvi pripadali i bez obzira na to jesu li kandidati za ordinaciju ili iskusni crkveni službenici, ponuditi informacije o znanju koje valja steći, o metodi učenja i rada te o istraživanju djelovanja službe putem zadaće Crkve i uloga njezinih službenika. Prvo poglavlje predstavlja brojne teme koje okružuju riječ »pastoralno«. Prvi dio, dakle sljedeća četiri poglavlja, predstavlja nam pomagala za studij pastorala – psihologiju, sociologiju, dinamičke teorije i teologiju. Drugi se dio sastoji od dva poglavlja gdje se temeljito raspravlja o metodi za studij pastorala. To nisu lagana poglavlja, ali ona su bitna. »Teološka refleksija« danas je gotovo univerzalno predložena metoda za studij pastorala, bilo u sklopu fakultetskoga obrazovanja, bilo na crkvenim tečajevima za zajednice ili grupe laika. Ona svakako ima mnogo svojih prednosti. Međutim, njezina stalna slabost nije samo u problemu definiranja onoga što se podrazumijeva pod teološkom refleksijom, nego i u problemu oko toga kako izbjeći upadanje u klopku anegdotalnosti. Šesto poglavlje tako preispituje neke od tih problema u onome što nazivam »standardnom metodom« teološke refleksije. Sedmo poglavlje nastoji dokazati da je noseća tematika »uloge« od presudnoga značaja za svakoga tko će se pokušati baviti teološkom refleksijom, neovisno o tome radi li se o crkvenom službeniku, laiku ili ordiniranom, ili o zajednici.

Očito je da, bez obzira na to kakvom se god pastoralnom teologijom bavili, ona uvijek predstavlja djelatnost svojstvenu za crkve.¹ Prema tome, treći dio preispituje međuovisnost lokalne crkve i modela službe. Posljednja dva poglavlja u tom dijelu, a ujedno i u cijeloj knjizi, istražuju dva konkretna aspekta službe o kojoj se u prethodnim poglavljima načelno raspravljalo. Prvi je uvriježena religija, a ona je društveni fenomen. Drugi je razlikovanje između službe i terapije, a njime veću pozornost dobiva način na koji se pastor i pojedinac međusobno odnose. Na kraju su dometnuta i tri dodatka. U njima pokušavam proširiti tri teme o kojima se prethodno raspravljalo u tekstu. Prvi je konkretno upućen studentima koji u sklopu svojega obrazovanja odrađuju praktikum. On pokazuje kako iskustvo, koje u pastoralnoj obuci ima središnju ulogu, može biti način učenja bazičnoga stava službe. Druga dva dodatka raspravljaju o dvjema važnim temama:

¹ Naravno, njome se bave i druge religijske zajednice, no ja nisam kvalificiran da vodim raspravu o njima. Primjerice, o židovskoj pastoralnoj skrbi vidi Katz (1984).

što podrazumijevamo pod »iskustvom« te kakva je povezanost između religije i iracionalnosti.

U knjizi ima mnogo praznina, no ja se nadam da će ona biti dostatno široka kako bi mogla potaći dodatna proučavanja, a ipak dovoljno usredotočena na to da ponudi koherentan način razmišljanja o pastoralnoj teologiji i praksi. Postoji, također, i iscrpna bibliografija djela spomenutih u tekstu knjige.

U pozadini ovoga teksta nalaze se stanovite godine proučavanja, predavanja i pisanja. Shodno tomu, ideje su preuzete iz različitih izvora i to u različita vremena. Nastojao sam odati priznanje svim tim izvorima, ali neizbježna je mogućnost da neki od njih nisu dobili dužan spomen. Ukoliko se to dogodilo, ja se ovime ispričavam. Također sam se poslužio i nekim svojim djelima, posebice knjigom *The Pastor as Theologian* koja predstavlja ključnu dodatnu literaturu za Peto poglavlje, te knjigom *Brief Encounters* koja čini podlogu za Deseto poglavlje. S vremena na vrijeme neki su ljudi znali biti tako ljubazni da su se raspitivali o tome imam li namjeru napisati novo izdanje knjige *The Priestlike Task*. Moja je nada da dobar dio ove knjige može dodatno razjasniti neke od ideja prvotno objavljenih u tome djelu.

Jezik i dalje ostaje problem pa tako i u studiju pasterala. Katkad je prijeko potrebno o pojedincima govoriti u jednini. U tim slučajevima »on« se uvijek može tumačiti i kao »ona«, a vrijedi i obrnuto. Slično pravilo vrijedi i za pojmove »crkveni službenik«, »pastor« ili »svećenstvo«. Iako će većina ljudi smatrati da se radi o ordiniranim osobama, u ovome je tekstu (osim u slučajevima kada je očigledno da se spominje ordinirana osoba) moguće te riječi tumačiti i tako da se one odnose na kršćane laike, a ponekad i na crkvenu zajednicu kao cjelinu. Nadam se da će kazalo imena biti od koristi onima koji nisu upoznati s nekima od ključnih osoba spomenutih u knjizi. Imena su obilježena znakom (†).

Preostaje mi samo zahvaliti se brojnim kolegama i kritičarima za savjete i pripomene tijekom svih ovih godina – pa čak i za povremene zahtjeve da s nekim stvarima krenem dalje. Stručni savjetnik pri izdavačkoj kući SPCK izložio je mnogobrojne primjedbe i opažanja, što je sve pridonijelo poboljšanju ove knjige. Zahvalan sam svima.

Wesley Carr
Bristol

PRVO POGLAVLJE PASTORALNA TEOLOGIJA

Pastoralni rad iskazan u skrbi za druge nalazi se od najranijih dana u središtu života Crkve. Prvi su kršćani preuzeli velik dio svoje prakse iz židovskih izvora. Primjerice, popisi dužnosti i odgovornosti (*Haustafeln*) – Kol 3,18 – 4,1; Ef 5,22 – 6,9; 1 Pt 2,13ss; Titu 2,1-10; 1 Tim 2,8ss; 6,1ss; *Didache* 4,9-11; *Barnabina* 19,5.7; *Prva Klementova* 1,3; 21,6-9 – potječu od židovskih i poganskih prototipova. Doima se kako im kristijaniziranje već postojeće mudrosti nije predstavljalo zapreku (Lohse 1971, 154ss). Sržna tema koja se razvila jest vjerovanje u to da ljubiti Boga znači i ljubiti svojega bližnjega. Ono je sažeto u velikom dijelu opisanoga Isusovog nauka. Značajna potvrda dviju zapovijedi (Mk 12,28-34 / Mt 22,34-41) biva podrobnije razrađena onoga trenutka kada Isus iznese prisposobu o milosrdnom Samarijancu kao odgovor na pitanje »Tko je moj bližnji?« (Lk 10,25-28). Sv. Pavao razvija povezane teme o Božjoj ljubavi prema nama i našoj ljubavi prema drugima. Klasičan izraz tih tema nalazi se i u Jak 2 i 1 Iv 4,19-21. Ta briga za bližnjega istodobno je nastala *iz* i dovela *do* promišljanja o Božjoj naravi i onome što bi on mogao zahtijevati. Pastoralno je djelovanje oduvijek iziskivalo teološko promišljanje. Njegov nedavni razvoj u zasebnu disciplinu nazvanu »pastoralna teologija« zahtijevao je protok određenoga vremena. No Crkva ni u jednom razdoblju kršćanske ere nije pastoralnu teologiju smatrala pukom opcijom. Najprostiji izraz kršćanskoga vjerovanja pokazan u skrbi za bližnjega predstavlja teološki bremenit čin.

Baš kao i druge teološke discipline, i pastoralna se teologija s vremenom mijenjala. U jednom se razdoblju, na primjer, usredotočavala na ulogu i službu svećenika. Kako se ona profesionalizirala, tako je nastao i odgovarajući pojam profesionalnih vještina. Te su se vještine učile na studiju pastora (Russel 1984). U posljednje je vrijeme ta pretpostavka dovedena pod znak pitanja zajedno s formalnom definicijom pastoralne teologije (Schuster 1969). No takve promjene nisu svojstvene samo ovoj disciplini. Proučavanje Biblije nekada je, primjerice, značilo poznavanje teksta i sposobnost primjene alegorijskih usporednica. Međutim, kritičko je proučavanje trajno izmijenilo ono što smo podrazumijevali pod biblijskim studijima. Na stariji način možemo se osvrtni, često s osjećajem naklonosti. Možemo čak i zavidjeti onima koji su se njime mogli koristiti. No ne možemo umaknuti onomu što se sada od nas zahtijeva. Isto vrijedi za sve

teološke discipline, uključujući i onu koju sada nazivamo pastoralnom teologijom. Ona je neminovno postala specijaliziranija, a time se doima i složenijom. Stoga moramo biti posebno jasni po pitanju termina kojima se koristimo.

Ovo poglavlje nudi pregled nekih tema i njihovih povijesnih začetaka. Mnoge su od ideja koje se ovdje spominu detaljnije razrađene u narednim poglavljima.

Termin »pastoralno«

Godine 1978. kardinali Rimokatoličke crkve izabrali su novoga papu, Ivana Pavla I. Tvrdi se da su odabrali njega zbog njegovih darā za pastoral. Brzo je postao poznat kao »nasmiješeni papa«. Mjesec dana nakon toga on je preminuo. Peter Hebblewhite opisuje što se dogodilo:

Postojala je upečatljiva jednoglasnost – učinak ostvaren više putem spontane suradnje, nego bilo kakvog tajnog dogovora – koja ih je [kardinali u listopadu 1978.] navela da redefiniraju koncept »pastoralnoga«. Istina, u kolovozu su tražili i pronašli »pastoralnu« osobu, a u kolovoškom poretku stvari »pastoralna« je očigledno značila kao ona »koja dolazi iz dijeceze«. No tada su se, u listopadu, spoticali od silne želje da objasne kako je to bila preuska definicija.

Smrt Ivana Pavla potaknula je na zrelije razmišljanje o svemu. Rad na ženi-dbenim sudovima, bavljenje kanonskim pravom i kurijine birokratske aktivnosti – sve je to redefinirano kao »pastoralno«.

Kardinalu Gantinu bilo je prepušteno da opseg termina proširi još i više. »Svi su kardinali«, plemenito je objašnjavao tijekom tjedna uoči konklave, »u određenom smislu pastoralne osobe, a mnogi su od njih, uključujući i mene, upravljali dijecezama«. Čak su i oni čije je iskustvo bilo potpuno ograničeno na diplomaciju ili administraciju obavljali svoj rad na »pastoralni način«. Moguće je bilo prisjetiti se kako papa Pio XII nije nikada bio dijecezanski biskup, ali to ga nije spriječilo da bude »pastoralni« papa. Na taj je način riječ »pastoralno« postala lišena svakog značenja. Ukoliko se nju moglo bez razlike primijeniti na svih 111 kardinala, tada je ona, kao kriterij za određivanje onoga što bi kardinali mogli učiniti ovaj put, postala beskorisna. (Hebblethwaite 1978, 134).

Ovo je ekstremni primjer stava kakvoga je moguće pronaći u svim crkvama. »Pastoralno« je riječ protiv koje se malo toga može izreći. Stoga ju je moguće prizvati kako bi se zaustavila ozbiljna raspra ili kao sredstvo obrane od pomnoga preispitivanja crkvenih djelatnosti. Na primjer, za svećenstvo Anglikanske crkve znalo se govoriti da im možete reći kako su oni loši propovjednici s čime bi se oni, uza žaljenje, i složili. Možete im reći da su loši administratori, a oni će se vjerojatno potihom zahihotati i shvatiti to kao kompliment. Ali recite im da su pastoralno

naivni ili nesposobni i oni će se uvrijediti, rasrditi i početi se ponašati obrambeno. Isto vjerojatno vrijedi i za ordinirane službenike u drugim crkvama. Pri svakom susretu s riječju »pastoralno« – tom riječju lišenom svakoga značenja – trebala bi zazvoniti zvona za uzbunu. Ukoliko se nekritički upotrebljava, ona često može smesti i upotrijebiti se za izbjegavanje teških odluka ili optužbi za nejasnost.

Pastoralna skrb

Ovaj izričaj opisuje službu, bez obzira na to obavljaju li je ordinirane osobe ili laici, koja se brine za dobrobit zajednica ili pojedinaca. Danas je on u uporabi barem jednako toliko, ako ne i više, izvan crkve kao i u njoj. Obrazovne ustanove koje postavljaju pastoralne dušobrižnike nude pastoralnu skrb kao svoj adut. U raznovrsnim socijalnim agencijama pastoralna je skrb rutinski pojam. Taj je izričaj, međutim, ukorijenjen u židovskoj/kršćanskoj tradiciji i potječe od slike pastira i načina na koji on brine za stado. Danas pokatkad postoje protivljenja toj slici zbog mišljenja da ona umanjuje autonomiju vjernika. Postavlja se pitanje, tko su ovce? No tema pastira ne govori ponajprije o tome kako se sprovodi skrb (ili, kako ćemo kasnije vidjeti, autoritet). Ona opstaje zbog načina na koji u velikoj mjeri prožima židovski i kršćanski slikoviti govor o Bogu. Čak i kada se tema pastira/pastora napusti, pastoralna skrb ostaje utemeljena u židovskoj/kršćanskoj vjeri.

Povijesno gledano, ta se skrb prvenstveno nudila putem duhovnoga vodstva. Primjerice, u ranim stoljećima kršćanske ere ona se usredotočavala na ispovijed i pokoru. Točne pojedinosti zabrinjavajuće su nepotpune, a to posebice vrijedi za najranije razdoblje. No između novozavjetnoga vremena i šestoga stoljeća glavna pastoralna aktivnost sastojala se u pripremanju ljudi za pokoru. Nakon toga, ova je služba iščezavala sve dok je u dvanaestom stoljeću nije obnovio Petar Lombardski†, a prihvatio Toma Akvinski†. Uspostavljeni su razrađeni sustavi ispovijedi, odrješenja i pokore s ciljem da se ljude pastoralno prati od kolijevke do groba. Za ponašanje u društvu postojale su mnogobrojne posljedice i moralne implikacije. Međutim, one su svoje utemeljenje imale u načinu na koji su opunomoćeni službenici, svećenici, pružali vjerno pomirenje s Bogom i vodstvo s duhovnom podrškom tijekom čitavoga ovog života.

Današnji je život rascjepkaniji, a značenje službe nestalnije. Stara ideja o duhovnom vodstvu također je preinačena. Mogli bismo stoga na općenitiji način sažeti primarni cilj suvremene pastoralne skrbi. Temu u podlozi pastoralne skrbi obilježava hebrejska riječ *šalom*. Ona se uobičajeno prevodi kao *mir*, no to je manjkav prijevod. Grčke ideje dominiraju zapadnjačkom mišlju. Posljedica toga

jest da je »mir« počeo uglavnom značiti »odsutnost rata«, stanje koje stvara napredak i blagostanje. No hebrejski je termin pozitivniji.

1. Bog daje *šalom*: uvijek je riječ o nečemu što je veće od onoga što ljudska bića mogu pojmiti ili ostvariti.
2. *Šalom* upleće pojedinca i zajednicu u nerazdvojivu cjelinu: *šalom* mogu uništiti i grijesi pojedinca, kao i socijalna nepravda.
3. *Šalom* se najvećim dijelom otkriva kroz odnose.

Šalom nema puno veze s našom suvremenom zaokupljenošću unutarnjim mirom pojedinca. Za Isusa se kaže da je rekao (Mt 5,9): »Blago mirotvorcima«, ljudima koji stvaraju *šalom*. Takvi ljudi čine više od pukoga sprječavanja konflikta ili razrješavanja prepirki. Oni svojim životima aktivno potiču konkretnu vrstu odnosa koja uklanja (ili barem umanjuje) uzroke takvih trvenja. Međutim, da bi pojedinac to mogao činiti, potreban mu je vlastiti osjećaj podrške. Takvo gledište iznosi sv. Pavao u Fil 4,7: »I mir Božji koji je iznad svakog razuma čuvat će srca vaša i vaše misli u Kristu Isusu.« Dar je veći od bilo čega što bismo sami mogli domisliti.

Šalom je temelj kršćanskoga ideala pastoralne skrbi. Prvi primatelji tog mira bili su njihovi bližnji, drugi kršćani. U Starome zavjetu često se izražavala tenzija prisutna između Izraela i ostalih naroda. Sličan osjećaj iznova se pojavio kad su kršćani počeli istraživati svijet koji su naseljavali. Posljedica je toga bila da su započeli s pokušajima definiranja: tko se nalazi »u«, a tko »izvan« zajedništva. Velik dio Novoga zavjeta otkriva kako su se u vezi toga kolebali. Primjera radi, četvrto je evanđelje značajno po tome što uz bok kritičnoj prirodi pojedinčeve odluke za ili protiv Krista iznosi i temu o Božjoj univerzalnoj ljubavi. No univerzalna dimenzija *šaloma* uvijek je vrebala. Kršćani su otkrili da je definiciju »bližnjega« moguće tek rijetko, a možda čak i nikada, ograničiti samo na njihovu subraću u vjeri.

Dvije pripovijesti iz Novoga zavjeta rasvjetljuju taj proces promjene. U Dj 10 Luka pripovijeda o Petrovu snu i susretu koji je potom uslijedio s rimskim vojnikom Kornelijem. Može li ovaj potonji postati kršćaninom i biti dočekan dobrodošlicom (ponuđen *šalomom*)? Odgovor u tekstu jest nesumnjiv: »Dakle i poganima Bog daje obraćenje na život!« (Dj 11,18). Predodžba o bližnjemu proširena je na do tada nepojmljiv način. Druga propovijest jest prispodoba o Posljednjem sudu (Mt 25,31-46). To je pastoralna pripovijest, utemeljena na čuvanju ovaca i pastirovoj selekciji. Neki su stručnjaci zastupali mišljenje da »moja najmanja braća« (Mt 25,40) označavaju kršćane koji su u nekoj potrebi. To je moguće, premda konsenzus ne postoji, a riječi mogu upućivati i na u općenitom smislu na one koji su u nekoj potrebi (Jeremias 1963, 206; Schweizer 1975, 479). Izričaj je uskoro

poprimio univerzalno značenje i stoljećima se njime koristilo kako bi se opravdao način života koji svakome pridaje status bližnjega i tako se prema njemu odnosi. Način na koji je ova priča predočena služi kao primjer kako se božanski zahtjev za pastoralnom skrbi utemeljenoj na *šalomu* ne može ograničavati.

Šalom je praktičan koncept. Valja stremiti prema dobrobiti pojedinaca i zajednica, a taj je cilj moguće i postići. No to je tek dio pastoralne skrbi. Taj termin je i simboličan. On govori o Božjoj naravi, o njegovu traženju pravde i zahtjevima moralnog ponašanja. Zbog toga suvremena literatura iz područja pastoralne teologije također naglašava povezanost između naviještanja evanđelja božanskih zahtjeva i pastoralne skrbi ponuđene svima. Jedna od Pattisonovih kritika tiče se propusta onih uključenih u pastoralnu skrb da prepoznaju svoje političke i socijalne pretpostavke (Pattison 1988; 1994). Campbell je također naglasio važnost prijedloga koji će dovoditi, među ostalim, do izmjene »načina života kršćanina pojedinca unutar 'svjetovnih' društvenih struktura, i do obnove i reforme samih svjetovnih struktura« (Campbell, 192, 226). On je već ukazao na prilagodbe u Crkvi kao na još jednu posljedicu. U svemu ovome autori se bave temom *šaloma* premda se ne koriste nužno tom riječju. Izgrađen je most prema političkom i društvenom djelovanju koje nadilazi brigu isključivo za pojedinca (Browning 1976; Selby 1983).

Značajan novi kontekst pastoralne skrbi jest suvremeni raspon biheviorističkih znanosti. One se duboko odražavaju na mnoge discipline. Njihova će uloga biti vrlo istaknuta u svim sljedećim poglavljima. No dok se bavimo njima, valja nam neprestano imati na umu dvije stvari: one nisu niti prvi novi kontekst za službu Crkve, niti su lišene vlastitih pretpostavki. Vizija *šaloma* mogla bi nam pomoći da ta dva problema pridržimo u mislima.

1. *Šalom* je prizeman. Pastoralna skrb uvijek se obavljala i uvijek će se obavljati u specifičnim kontekstima. Teško da može biti drukčije, jer ona brine za ljudske živote u razdoblju njihova vijeka. Okolina je, prema tome, uvijek utjecala na ono što će Crkva podrazumijevati pod pastoralnom skrbi, a time i pod pastoralnom teologijom. Na taj način učinak tih proučavanja, premda značajan, nije ništa više jedinstven no što su to učinci drugih novih konteksta u kojima je Crkva trebala vjerovati i djelovati.

2. *Šalom* obuhvaća različita vremenska razdoblja. On nastaje u židovskoj misli da bi ga kršćanska Crkva potom prisvojila i razvila. U sadašnjem je kontekstu stanje takvo da dominiraju biheviorističke znanosti. No iz toga ne slijedi da to neizostavno mora biti tako. Pastori i teolozi nikada se ne bi smjeli zadovoljiti bilo kojim skupom pretpostavki, neovisno o tome koliko pretežan on bio, nego uvijek ostati budni za promjene.

Ilustraciju prve činjenice možemo potražiti u Engleskoj sedamnaestoga i osamnaestoga stoljeća. Općenito, to nije bilo dobro doba za službeno kršćanstvo. Primjerice, prevladavajuća slika o Anglikanskoj crkvi pokazivala je da takva pastoralna skrb kakvu je crkva nudila obično nije bila primjerena. No opasno je uopćavati – postojale su iznimke od ovakva prikaza, a neke su od tih iznimaka bile izvanredno vjerne osobe (Hinton 1994). Međutim, u općenitom je smislu bilo točno da anglikansko svećenstvo nije bilo ni toliko duhovno, ni toliko društveno osviješteno koliko je moglo biti. Nekonformistički pastori skrbbili su uglavnom za članove svojih crkava. Ipak, prema kraju sedamnaestoga stoljeća možemo primijetiti nagovještaje promjena. Neke skupine kršćana razvijaju senzibilitet za dva konteksta. To su bili, kao prvo, kontekst Boga čiji su zahtjevi veći no što su to crkve priznavale. Moralna mlitavost mnogih kršćana, posebno svećenstva, uzrokovala je toliku zabrinutost koja je potom dovela do revalorizacije značenja i implikacija koncepta vjere za sve. Drugo, počele su se nametati društvene potrebe. Spajanjem ta dva konteksta dobijamo recept za oživljavanje vjere uz pomoć dvostrukoga tipa pastoralne skrbi – duhovne obnove i vodstva te društvenog djelovanja. Radilo se o proizvodima specifičnoga konteksta. Crkve su doživjele preobrazbu i oplemenjenje. Također je zanimljivo što se od toga vremena može datirati i ponovna profesionalizacija svećenstva (Russell 1984).

Drugu činjenicu – utjecaj biheviorističkih znanosti – posebno je lako zapaziti u pojavi pastoralnoga dušobrižništva u današnjem svijetu (obuhvatan niz rasprava o dosegu pastoralnoga dušobrižništva moguće je pronaći u Wicks, Parsons i Capps (1993)). Poslije ćemo istražiti pitanje o tome zašto pastoralno savjetovanje nudi manjkav model kršćanske službe. Ipak, ono je toliko široko rasprostranjen pristup, kako u društvu u širem smislu, tako i u crkvama, da mu moramo pridati posebnu pozornost dok razmatramo pitanja pastoralne skrbi i pastoralne teologije.

Od vremena Drugoga svjetskog rata mnoge su discipline doživjele promjene uslijed utjecaja biheviorističkih znanosti. Jedan od rezultata u crkvama jest pomak od duhovnoga vodstva, bez obzira na to je li riječ o tradicionalnom ili onome poduprtom od strane psihologije, prema svjetovnom modelu pastoralnoga savjetovanja. To je moguće jasno razabrati uzmemo li pet tradicionalnih zadataka koje su bazične za ovu službu i nakratko ih istražimo u odnosu prema modelu pastoralnoga savjetovanja. Tih pet zadataka jesu: liječenje, podrška, pomirenje, vođenje i njegovanje (Clebsch i Jaekle 1975).

Pastoralno savjetovanje i zadaće službe

Liječenje

Freudovo »liječenje razgovorom« unijelo je revoluciju u promišljanje o liječenju. Njegovo otkriće o tome da je ljude moguće razgovorom promijeniti barem jednako toliko, ako ne i više, kao i fizičkim zahvatima, preoblikovalo je razmišljanje i djelovanje u mnogim područjima. Iz njega je proizašlo mnoštvo općenitih razgovornih načina liječenja. Istina je da se pokatkad čini da je za neke ljude govorjenje samo po sebi značajnije negoli bilo kakva potreba za liječenjem (North 1972). Razvile su se mnogobrojne terapije. Neki su crkveni službenici prošli obuku iz psihoterapije, a onda ušli u posao kao samostalni savjetnici. Mnogi se drugi u svojoj pastoralnoj praksi koriste opažanjima dobivenima putem psihoterapije, a to ponekad ima dobre učinke. A ima i javno deklariranih kršćanskih terapeuta. Malo je onih, bilo da su pastori ili oni za koje se pastoralno skrbi, koji nisu pod nikakvim utjecajem.

Podrška

Neke se službe bave pomaganjem ljudima tijekom kriznih razdoblja u njihovim životima i odnosima. Čini se da to sve više i više postaje problem za sve one čija se zanimanja tiču pružanja skrbi. Ni crkveni službenici nisu na to otporni (Stone 1995). Često im se savjetnički modeli predlažu kao korisna pomoć pri određivanju postupaka o poduzimanju bilo kakvih intervencija. Od presudne je važnosti barem biti u stanju razaznati moguću neurozu ili psihozu te tako biti budan za ono što bi se moglo događati. Sredinom šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća Frank Lake shvatio je da je svećenstvu potrebno stanovito osnovno obrazovanje na tom području. Klinička teologija tako je postala prva značajnija edukacija koja se u širim razmjerima nudila kandidatima za ordinaciju i ordiniranim službenicima. Poslije je ona postala poznata kao samostalni terapeutski pristup (Lake 1966).

Pomirenje

Ova je dimenzija istaknuta u cjelokupnom kršćanskom djelovanju. Oslanja se na vjerovanje u to da je temeljno Božje djelo uvijek djelo pomirenja. Osobit vid savjetovanja koji je iz toga proizašao počesto se pokazuje u radu s obiteljima u nevolji ili u situacijama kada se brakovi raspadaju (Walrond Skinner 1988).

Usmjeravanje

Povijesno gledano, duhovno usmjeravanje jest suštinska služba ordiniranih crkvenih službenika. Način na koji se ona stavlja na raspolaganje drugima razlikuje se od crkve do crkve. No i od svećenika i od pastora očekuje se da budu u stanju ponuditi ovu službu. U kontekstu pastoralnoga savjetovanja ta se tema širi na način da, primjerice, uključuje i edukaciju u pripremi ljudi za brak ili obiteljski život. Manje je primjetno da se radi o točki gdje se etika i pastoralno savjetovanje nalaze u uzajamnome djelovanju. Neki savjetnici vjeruju da mogu imati takav pristup prema svojem radu koji je neovisan od bilo kojega sustava vrijednosti, premda je to među onima koji se savjetovanjem bave prijeporno pitanje. No čak i kad bi to za savjetnike bilo moguće, crkveni službenici nikada se ne mogu predstavljati moralno neutralnima. Oni uvijek predstavljaju ideju o moralnome stavu, čak i onda kada je njihovo vlastito pridržavanje toga stava nedovoljno pa se u njih polaže pouzdanje da će biti u stanju ponuditi moralno usmjeravanje.

Njega

Ova strana pastoralne skrbi kao savjetovanja vidi se u načinu kojim se umnažaju grupe za poboljšanje kvalitete života. Neke su od njih kršćanske, no i ovdje se crkve koje promiču takve događaje prilagođavaju današnjemu svijetu. Stječe se dojam da se posebno ohrabruje unapređivanje brakova, vjerojatno kao jedan od pokušaja zaustavljanja trenda njihova rastakanja (Kirk i Leary 1994). Na taj se način podudaraju moralni stav Crkve i osobna duhovnost.

Jasno je da se svi ovi aspekti pastoralnoga savjetovanja ne mogu pronaći u svakoj crkvi, a niti se svaki crkveni službenik njima bavi. No te je naglaske moguće pronaći onda kada se crkve sagledavaju u cjelini. Baš kao i pastoralnu skrb, i njih se u velikoj mjeri nudi i drugdje. Ipak, sljedeća četiri obilježja karakteriziraju kršćansku dimenziju.

Pastoralno savjetovanje: kršćanska dimenzija

Kontekst

Crkva je ta koja nudi kršćansko pastoralno savjetovanje. Ono se može odvijati u crkvenim prostorima. Ali ideja Crkve kao konteksta za pastoralno savjetovanje jest šira od pitanja mjesta ili čak javne uloge savjetnika. Ta ideja upućuje na vjerovanje koje savjetnik zastupa i poziva primatelja pastoralne skrbi da ga zajedno podijele. Riječ je o vjerovanju da postoji nešto značajno u vezi s Crkvom kao institucijom (to je stajalište detaljnije obrađeno u Osmome poglavlju). Izričajem »Crkva kao institucija« koristimo se ovdje kao opisom skupa ideja povezanih s »crkvom« u razmišljanjima svih osoba uključenih u bilo koji pastoralni susret

(Shapiro i Carr 1992). Taj se pojam ne smije pomiješati s institucionalizacijom. Ovdje »Crkva na umu« obuhvaća onu mješavinu činjenica i mašte, racionalnosti i iracionalnosti, vjere i nevjere koja na različite načine izbija na površinu kada se spomene riječ »crkva«.

Vjerska pomagala

Molitva predstavlja najočiglednije pomagalo. Njoj, međutim, možemo pridružiti čitavu kršćansku tradiciju, uključujući i Sveto pismo. Kršćani se međusobno ne slažu po pitanju oko toga kako se njima koristiti u pastoralnoj službi, ali gotovo da i ne postoje nesuglasice o tome da to uistinu jesu pomagala. Neki se pastori služe molitvom, tradicijom i Svetim pismom kako bi njima obilježili svoje savjetničko djelovanje. Oni im pomažu u orijentaciji za vrijeme susreta, premda se na njih neće pozivati izravno. Drugi smatraju da se tim pomagalima treba otvoreno koristiti tijekom svakoga sastanka. Crkveni će službenik tako često navoditi Sveto pismo i obično se moliti zajedno s osobom koju savjetuje. Ne postoji način da se razriješi spor između ovih dvaju pristupa. Ipak, ono što će biti postignuto ovisi o dvije stvari.

1. Između crkvenog službenika i osobe kojom se on ili ona bave postoji sporazum.² U kontekstu većega dijela djelovanja crkvenih službenika »sporazum« zvuči formalno. No uvijek se nešto ili implicitno pretpostavlja da postoji, ili čak i posve konkretno dogovara. Postoje raspoznavljive razlike između američkoga i britanskoga pristupa tom predmetu. U SAD-u je veća vjerojatnost da će crkveni službenik imati sobu za savjetovanje ili ured nego što je to slučaj u Britaniji. Sukladno tome veća je i formalnost susreta koja se podrazumijeva postojanjem takve prostorije.

2. To što crkveni službenik čini ovisi o mjeri u kojoj on ili ona može pojmiti očekivanja primatelja skrbi i ono što on ili ona traže od službenika, a što se razlikuje od onoga što bi mogao ponuditi neki drugi savjetnik ili savjetnica.

² Teško je pronaći pogodan izričaj za »osobu s kojom se pastor bavi«. Mogli bismo se koristiti riječju »pokajnik«, ali u današnje bi vrijeme to opisivalo tek neke od njih. Među drugim mogućnostima jest i »osoba koju se savjetuje«. Stone iznosi korisnu misao u vezi jezičnoga problema:

Kako bih raspoznavao sve uključene strane, razlikujem sljedeće: *kler* i *pastor* označavaju ordinirane crkvene službenike, svećenike i rabine. *Crkveni službenik*, *pastoralni skrbnik*, *pomoćnik* i *njegovatelj* označavaju laike jednako kao i ordinirane pojedince. Osobu u krizi određujemo na razne načine, primjerice kao osobu u nevolji, stradalnik, savjetovana osoba i župljanin (Izbjegavam se koristiti terminom »klijent« koji se tradicionalno primjenjuje u psihoterapiji, jer se ne čini tako prikladnim u pastoralnim situacijama). (Stone 1994, 10).

U ostatku knjige koristio sam se riječju »klijent« u smislu koji je što moguće manje vezan uz izricanje ikakvih vrijednosnih sudova. Ona nije posve točna, ali može biti dovoljno dobra.

U ovom prijevodu ipak smo se odlučili za neutralniji termin pa ćemo se umjesto riječju »klijent« uglavnom koristiti izričajem »primatelj (pastoralne) skrbi« (Nap. prev.)

Savjetnik

Pastoralno savjetovanje nije isključivo pravo ordiniranih crkvenih službenika. Međutim, po navadi se smatralo da je to jedna od njihovih dužnosti, stoga se to od njih još uvijek očekuje. Zato su u pastoralnom savjetovanju vitalna pitanja o tome kako crkveni službenici razumijevaju svoj identitet i kakvo primaju obrazovanje u području teologije i življenja vlastitih uvjerenja. U temelju svega nalaze se dvije teme – *holding* i autoritet. Obje će se nekoliko puta iznova pojavljivati kroz knjigu. Ukratko, *holding* opisuje način na koji savjetnik može primateljima skrbni stvoriti dovoljno sigurno okruženje u kojemu će oni s povjerenjem izražavati svoje emocije i poraditi na njima. Autoritet savjetnika (kao i pastora u svakom vidu njihovih službi) jest središnje pitanje susreta. On neprekidno biva podvrgavan preispitivanju, analizi i provjeri. Često se događa da primatelj ili primateljica pastoralne skrbi tijekom savjetovanja preispituju svoje odnose s drugim osobama koje njemu ili njoj predstavljaju autoritete – roditeljima, učiteljima ili čak i s braćom i sestrama – kroz provjeravanje autoriteta savjetnika. Pastoralno savjetovanje nikada nije jednostran prijenos djelovanja u smjeru od savjetnika prema primatelju. Uvijek se radi o interakciji gdje narav i pristupačnost pastoro ve vjere predstavljaju ključne komponente.

Duhovna dimenzija

Kakav god problem osoba izložila i kakve god očigledne potrebe imala, negdje se u implicitnom sporazumu između savjetnika i primatelja skrbi skriva vjerovanje o tome da postoji duhovna dimenzija ljudskoga postojanja. U svakom konkretnom susretu ovo općenito vjerovanje poprima specifičan značaj. Ovdje se mogu pojaviti suvremene kritike religije. Ideja duhovnosti može se iskoristiti kao način uklanjanja pritiska surove životne stvarnosti tako da se osjećaji i iskustva premjeste u takozvano nepristupačno područje. Svi smo vješti u takvom izbjegavanju. No trebamo priznati da je moguće i obrnuto: ako se kršćanski crkveni službenik ili službenica koriste – u kršćanskome kontekstu – samo psihoterapeutskim pristupima to može biti način izbjegavanja suočavanja s važnom dimenzijom primateljeve, a još i više njegove ili njezine egzistencije.

Pastoralna teologija

Ni pastoralna skrb, a ni pastoralno savjetovanje ne tvore »pastoralnu teologiju«. Ono što se u njima događa od presudne je važnosti, no pastoralna je teologija zasebna disciplina (Dyson 1987). U tom se području koristimo čitavim nizom